

2. Community resilience among Ukrainian refugees: what is the role of the host community in recovery from forced migration? / L. Migliorini та ін. *Frontiers in psychiatry*. 2023. Т. 14. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1206304>

3. Hobfoll S. E., Canetti-Nisim D., Johnson R. J. Exposure to terrorism, stress-related mental health symptoms, and defensive coping among jews and arabs in israel. *Journal of consulting and clinical psychology*. 2006. Т. 74, № 2. С. 207–218. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-006x.74.2.207>

4. Miller K. E., Rasmussen A. War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social science & medicine*. 2010. Т. 70, № 1. С. 7–16. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.09.029>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-8>

Пушкар О. А.,

*аспірант першого року навчання
за спеціальністю 053 – Психологія*

*кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПРОЯВ КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Загальновідомо, що період підліткового віку вважається перехідним від дитячого до зрілого віку. Динамічні зміни, які мають місце у інтелектуально-емоційній сфері у підлітковому віці (посилення, непомірний розвиток та зростання організму тощо), сприяють виникненню нового рівня його світогляду, необхідності у самоутвердженні, рівноцінній та довірливій комунікації з однолітками та дорослими.

Серед науковців, які досліджували прояв когнітивних стилів у підлітковому віці можна виокремити таких як М. Кожевников, Б. Мессер, А. Міллер, Ч. Носал, Дж. Ройс, О. Смул, Д. Уорделл та інших.

Поняття «когнітивний стиль» вперше використав А. Адлер для позначення характеристики особистості, яка являє собою стійкі індивідуальні особливості пізнавальних процесів, які зумовлюють використання різних дослідницьких стратегій. У межах його індивідуальної психології розуміється як своєрідність життєвого шляху

особистості, структурованого постановкою і досягненням цілей. Інтерпретація терміна «когнітивний» через поняття «розвиток» не отримала великого поширення у вітчизняній психологічній літературі. Він асоціюється з назвою одного з напрямів сучасної психології, що зародились у США в 60-ті роки ХХ століття, – «когнітивною психологією» [1, с. 32].

На думку Д. Уорделл і Дж. Ройс когнітивні стилі – це стійкі риси, які впливають на спосіб організації когнітивних та афективних процесів. Автори запропонували теоретичну модель, в якій когнітивні стилі розподілили на три групи за критерієм співвідношення когнітивних та афективних компонентів: власне когнітивні стилі, когнітивно-афективні та афективні стилі. В їх класифікації властивості уваги інтерпретуються з позиції когнітивно-афективних стилів. Так, стиль полезалежність-полenezалежність характеризує селективний аспект уваги, просторове сканування (вужке-широке сканування) – інтенсивність уваги, а швидкість ідей – широту уваги [6, с. 475].

Вагомий внесок у розв'язання проблеми взаємозв'язку когнітивних процесів (сприймання, увага, пам'ять, мислення) та стилів був зроблений А. Міллером, який організував когнітивні стилі в певну систему відповідно до етапів обробки інформації. В його системі на рівні перцепції з етапом розпізнавання образу (частина-ціле) співвідноситься когнітивний стиль аналітичність-синтетичність, а з увагою – стиль полезалежність полenezалежність [2; 4].

Відповідно до моделі Ч. Носала, чотири рівні (від простого сприймання до складного прийняття рішень) і чотири способи (від автоматичного кодування даних і до свідомого розподілу ментальних ресурсів) обробки інформації утворюють осі матриці, на яких розміщені когнітивні стилі. Так, в його моделі на рівні перцепції когнітивний стиль полезалежність-полenezалежність відображає структуру поля (ступінь артикульованості пізнавальних образів), фокусуєчий-скануючий контроль відображає сканування поля (особливості розподілу уваги), а стиль імпульсивність-рефлексивність відображає характер контролю (здатність до гальмування і регуляції власної активності). Індивідуальна увага людини може бути зумовлена особливостями цих стилів і утворювати досить складну функціональну структуру [5].

У дослідженні Б. Мессер виявлено, що діти дошкільного віку з рефлексивним когнітивним стилем краще зосереджують увагу, ніж діти з імпульсивним когнітивним стилем. При цьому стратегії розподілу уваги різняться: дошкільники з рефлексивним стилем витрачають багато часу на перевірку своїх гіпотез та збирають більший об'єм інформації до моменту надання відповіді [3, с. 1028].

На процес формування когнітивних стилів суттєво позначається тип нервової системи підлітків. Наприклад, підліткам, яким притаманна

інертна нервова система при посиленні навантаження в процесі навчання недостатньо ефективно справляються з завданнями, порівняно з підлітками, яким притаманний рухомий тип нервової системи. Через це, важливо, щоб нервова система могла б компенсуватися ціленаправленим формуванням певних стилістичних ознак діяльності, зокрема, здійснення ціленаправленого планування та систематичного контролю за діяльністю. Можливо досить вагоме завдання освітнього розвитку підлітків полягає у формуванні компенсаторних елементів когнітивного стилю, які сприяють заповненню можливих обмежень, які відбиває на інтелектуальну роботу при певних навчальних умовах тип нервової системи дітей у підлітковому віці.

Таким чином, під когнітивним стилем варто розуміти витривалі, порівняно сталі характеристики сприймання та обробки інформаційних даних, методів прийняття рішень, властивих для дітей у підлітковому віці. Динаміка формування когнітивного стилю є доволі стійкою і відносно до певних індикаторів починає врівноважуватися вже у дітей молодшого шкільного віку. Не варто здійснювати оцінку когнітивних стилів враховуючи лише їх ефективність, оскільки вони сприяють вирішенню однакових проблем різноманітними напрямками, водночас досягаючи визначеної мети.

Список використаних джерел:

1. Смуk O. T. Механізми сімейного виховання як цілісний комплекс, що охоплює сукупність генетично фіксованих і накопичених шляхом навчання навичок, які детермінують когнітивні стилі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 1. С. 31–35.
2. Kozhevnikov M. Cognitive styles in the context of modern psychology: toward an integrated framework of cognitive style. *Psychological Bulletin*. 2007. № 133(3). P. 464–481.
3. Messer B. Reflection-Impulsivity: A review. *Psychological Bulletin*. 1976. № 83(6). P. 1026–1052.
4. Miller A. Cognitive styles: An integrated model. *Educational Psychology*. 1987. № 7(4). P. 251–268.
5. Nosal Ch. S. Psychologiczne modele umyslu. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1990.
6. Wardell D. M., Royce J. R. Toward a multi-factor theory of styles and their relationship to cognition and affect. *Journal of Personality*. 1978. № 46(3). P. 474–505.